

Írország eredendő bűne

Amikor 2010 novemberének elején Dublinba repültem, az ír kormány épp azzal foglalatoskodott, hogy segítsen az ír népnek szembenézni a veszteségükkel. Két év telt el azóta, hogy egy maroknyi ír politikus és bankár úgy döntött, hogy a legnagyobb ír bankok minden adósságára garanciát vállal, de az emberek csak mostanában kezdték felfogni, hogy mindez mit is jelent nekik. A számok lélegzetelállítók voltak. Egyetlen bank, az Anglo Irish, amelyről két évvel korábban az ír kormány kijelentette, hogy „likviditási problémákkal” küszködik, bevallotta, hogy a vesztesége 34 milliárd euróra rúg. Ahhoz, hogy egy dollárban gondolkodó amerikai megértse, hogy a 34 milliárd euró hogyan cseng az írek fülének, ezt a számot nagyjából százszal kell megszorozni, vagyis az összeg 3,4 billió dollárnak felelne meg. És ez csak *egyetlen bank*. Mivel az Anglo Irish Bank által nyújtott teljes kölcsönállomány, melynek nagy részét ír ingatlanfejlesztőknek adta, viszont 72 milliárd euróra rúgott, a bank a befektetett pénznek szinte a felét elvesztette.

A két másik nagy ír bank, a Bank of Ireland és főképp az Allied Irish Banks (AIB) Írország piszkos kis titka maradt.

Mindkettő idősebb, mint maga Írország (a Bank of Irelandet 1783-ban, az Allied Irisht pedig három bank összeolvadásával az 1800-as években alapították), és most ez a kettő is egyértelműen bedőlt. Az ír kormány birtokolta a két régi bank nagy részét, de sokkal kevesebbet tárt fel róluk, mint az Anglo Irishről. Mivel hatalmas összegeket adtak kölcsön nem csupán ír ingatlanfejlesztőknek, hanem az ír lakásvásárlóknak is, a veszteségük is elkerülhetetlenül nagy volt – lényegében hasonló a feltörekvő Anglo Irish veszteségéhez. Még egy olyan korban is, amikor a kapitalisták nekiláttak elpusztítani a kapitalizmust, az ír bankárok afféle pusztítási rekordot állítottak fel. Theo Phanos, akinek londoni hedge fund érdekeltsége volt Írországban, azt mondta: „Az Anglo Irish valószínűleg a világ legrosszabb bankja volt. Rosszabb, mint az izlandi bankok.”

Írország pénzügyi katasztrófája pár dologban hasonlított Izlandéhoz. Olyasféle emberek hozták létre, akik figyelmen kívül hagyják a feleségük javaslatát, hogy – példának okáért – talán mégiscsak meg kellene állniuk és útbaigazítást kérni. Míg az izlandi férfi arra használta fel a külföldi pénzt, hogy külföldi helyeket igázzon le – trófeacégek Nagy-Britanniában, kisebb szeletek Skandináviából –, az ír férfi arra használta fel a külföldi pénzt, hogy leigázza Írországot. Amint egyedül hagyták őket egy nagy halom pénzzel egy sötét szobában, az írek úgy döntöttek, hogy igazából meg akarják venni belőle Írországot. *Egy mástól.* Morgan Kelly ír közgazdász, akinek az ír banki veszteségekre vonatkozó becslései a legpontosabbnak bizonyultak, gyors számolást végzett, és azt kapta, hogy az összes ír bank ingat-

lanokkal kapcsolatos vesztesége durván 106 milliárd euró lehet. Amilyen iramban folyik be a pénz az ír kincstárba, a következő négy évben csak az ír banki veszteségek minden egyes ír adópenny felszívna majd.

Amint az ír gazdaság felismerte a látványos veszteséget, szinte teljes egészében összeomlott. Amikor Dublinba repülsz, tizenöt év után először utazol a többiekkel szemben. Az írek megint elhagyják Írországot a bevándorló munkások tömegeivel egyetemben. 2006 vége felé a munkanélküliségi ráta alig haladta meg a 4%-ot; most 14%-on áll, és kezd közelíteni ahhoz a szinthez, amit az 1980-as évek közepe óta nem tapasztaltak. Csupán néhány évvel korábban Írország képes volt olcsóbban kölcsönhöz jutni, mint Németország; most ha egyáltalán kap kölcsönt, a kamatláb 6%-kal magasabb lesz, mint Németországé: ismét visszaköszön a múlt. Az ír költségvetési hiány – 2007-ben az országnak még költségvetési többlete volt – most a GDP 32%-a, messze a legmagasabb az eurózóna történetében. A hivatásos hitelező cégek most azt tartják, hogy Írország a harmadik azon országok sorában, amelyek a legnagyobb valószínűséggel fognak bedőlni. Talán nem annyira kockázatos a globális befektető számára, mint Venezuela, de kockázatosabb, mint Irak. Akárhonnan nézzük, határozottan a harmadik világ.

Amikor megérkeztem, az ír politikusok teljesen úgy hatottak rám, mintha megállt volna körülöttük az idő. Izlandon a vállalkozásbarát konzervatív pártot hamar kihajították a hatalomból, és a nők kiakolbóltották az alfahímekeket a bankokból és a kormányból. Görögországban a korrump, vállalkozásbarát, „minden görög a saját pecsenyéjét sütögesse” típusú konzervatív pártot is kiebrudalták, és az új kormány azon igyekszik, hogy közös célt hozzon létre, vagy

legalább meggyőzze az állampolgárokat, hogy fejezzék be az adócsalást. (Az új görög miniszterelnök nem csupán becsületes, hanem alig-alig görög.) Írország volt az első európai ország, amely kénytelen volt végignézni, ahogy az egész bankrendszere elbukik, ennek ellenére a vállalkozásbarát konzervatív pártja, a Fianna Fáil (ejtsd „fína fojl”) egészen 2011 februárjáig hatalmon maradt. Nincs kiadáscsökkentő mozgalom, nincs semmiféle komoly tüntetés. Az egyetlen nyilvánvaló változás az ország politikájában a külföldiek szerepében nyilvánult meg. Az új bankszabályozásért felelős személy, egy angol, Bermudáról érkezett. Az ír kormány és az ír bankok amerikai befektetési bankárokkal és ausztrál vezetési szakértőkkel, arctalan EU-tisztviselőkkel cimborálnak – ez utóbbiakat a Pénzügyminisztérium berkeiben csak a „németek” szóval illetik. Ha este járod az utcát, az éttermek ablakán benézve fontosnak tűnő, öltönyös embereket láatsz, akik egymaguk vacsoráznak és fontosnak tűnő újságokat olvasnak. Új és furcsa módon Dublin most egy megszállt város: Hanoi, 1950 környékén.

– Az a gond Írországgal, hogy már nem szabad együtt dolgozni az írekkel – jegyezte meg egy ír ingatlanfejlesztő. Nehezen menekül a több százmillió eurós tartozásától, amit soha nem lesz képes visszafizetni.

Írország visszaesése különösen aggasztó, ha megpróbáljuk megválaszolni az Írország eddigi fejlődésére vonatkozó kérdéseket: már senki sem igazán biztos benne, Írország miért lódult meg annak idején. 1845 és 1852 között az ország átélte a világtörténelem legnagyobb népességvesztését: a lakosság 8 millióról 1,5 millióra csökkent. 1 millió ír éhen halt vagy az éhezés egyéb következményei miatt halt meg. Egyetlen évtized leforgása alatt Európa egyik legnagyobb népsűrűségű országa a legkritikáiban lakott lett. Az ír állam

megalapítása 1922-ben okot adhatott némi gazdasági reményre – most már volt saját jegybankjuk, saját gazdaságpolitikájuk –, de egészen az 1980-as évek végéig az íreknek nem sikerült megtenni, amit a közgazdászok vártak tőlük: nem sikerült elérniük a szomszédjaik életszínvonalát. Nem olyan régen, az 1980-as években, az alig 3,2 milliós ír lakoságból 1 millió ember a szegénységi küszöb alatt élt.

Ami azóta történt Írországban, az precedens nélküli a gazdaságtörténelemben. Az új évezred kezdetére az ír szegénységi ráta 6% alá süllyedt, és a Bank of Ireland szerint Írország a világ második leggazdagabb országa lett. Mi történt? Egy eszes fiatal ír, akinek az 1990-es évek végén sikerült felvetetnie magát a Bear Stearns befektetési bankhoz, és öt évet töltött el New Yorkban és Londonban, hazaérve roppant *szegénynek* érezte magát. Az elmúlt évtized nagy részében gyorsabban lehetett pénzt csinálni az ír ingatlanpiacon, mint az amerikai befektetési bankolásból. Mi történt? A történelem folyamán először az emberek és a pénz kedvet kapott ahhoz, hogy be- és ne kivándoroljon Írországból. A legdrámaibb eset a lengyelekhez köthető. A lengyel kormány nem vezet hivatalos statisztikát a munkaerő-áramlásról, de a külügyminisztériumuk becslései szerint az Európai Unióba való belépés óta egymillió lengyel hagyta el Lengyelországot, hogy máshol keressen munkát – és ez 2006-ban csúcson állt, amikor is közülük negyedmillióan Írországban tartózkodtak. Ugyanez az arány az Egyesült Államokra vetítve a demográfiai adatokra nézve azt jelentené, mintha 17,5 millió zöldkártyát adnának ki a mexikóiaknak.